

Historia filozofii polskiej

Wykład II: Filozofia Mateusza z Krakowa
Początki Renesansu w Polsce

Dwie podstawowe interpretacje epoki Renesansu

- Jako spójny okres w historii cywilizacji Renesans postrzegany jest tylko przez niektórych historyków, szczególnie historyków amerykańskich - chcą oni ujmować historię tej epoki jako samodzielną jedność, tj. badać razem np. wielkie odkrycia geograficzne, przemiany w literaturze, wzrost inflacji w XVI w. czy odkrycia z dziedziny medycyny w ich wzajemnych powiązaniach.
- Wielu innych uczonych współczesnych woli widzieć Renesans na tle całości europejskiej kultury, odrzucając często tezę o jego przełomowości dla kultury europejskiej, często widząc w nim bardziej kontynuację średniowiecza niż samodzielną epokę w historii. Szczególnie wyraźne jest to na gruncie historii filozofii, w której niezależnie od tego, jak ten przełom się ocenia, widzi się przełom polegający na "przejściu od przedmiotu do podmiotu

Główne prądy filozoficzne epoki Renesansu

- **Humanizm**, rozwijający się przede wszystkim we Włoszech wieku XV i XVI, przybierający najczęściej formę platonizmu, ale także różnego od średniowiecznego arystotelizmu. Poza Włochami ośrodkiem humanizmu była Francja, w której w drugiej połowie XVI wieku pojawił się humanistyczny sceptycyzm.
- **Scholastyka renesansowa i neoscholastyka**, w odróżnieniu od późnej scholastyki średniowiecznej odrzucająca nominalizm na rzecz odnowionego tomizmu.
- **Renesansowa filozofia przyrody**, reprezentowana zwłaszcza przez Giordana Bruna i Francisca Bacona, we wczesnym okresie nastawiona panteistycznie (nierzadko łącząc się z magią i alchemią), w okresie późniejszym metodologicznie.

Humanizm w Polsce (1)

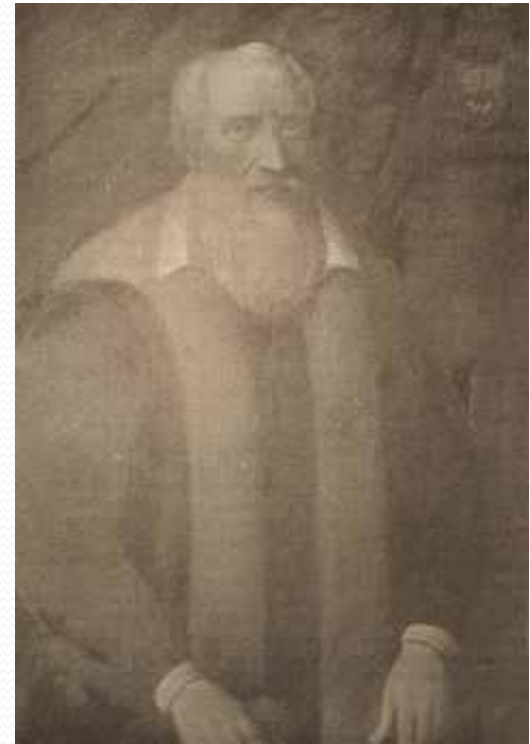
- Demokratyczne średniowiecze kontra arystokratyczny Renesans.
- Filozofia w Polsce nauczana była dwutorowo. W szkołach przykościelnych oraz w ośrodkach akademickich, uprawiających filozofię systematyczną i pozostających pod wpływem tradycyjnej scholastyki panował zastój; w szkolnictwie różnowierczym i środowiskowym mającym wsparcie świeckiego mecenatu, a także w pracowniach prywatnych uczonych, rodziły się oryginalne pomysły i koncepcje nie zawsze spełniające wymogi myślenia akademickiego, ocierające się o eklektyzm
- Idee Renesansowe do Polski przenikały z zagranicy, szczególnie z Włoch, gdzie studiowali najpierw synowie szlachty, później mieszczan, a zdarzało się, że i synowie chłopów
- "

Prehumanieści

1. Zbigniew Oleśnicki (1389-1455, biskup krakowski)
2. Grzegorz z Sanoka (biskup lwowski) – przeszedł do dziejów filozofii jako przeciwnik średniowiecznych metafizyk, zwolennik empiryzmu i badań przyrodniczych oraz propagator badań filozoficznych opartych na tekstach źródłowych
3. Jan z Ludziska (słynął z przemówień wzorowanych na Ciceronie) – można go uważać za pierwszego, kto przywiózł humanizm z Włoszech (studiował tam); astronom i medyk, a zarazem znawca literatury antycznej

Najwybitniejszy arystotelik – Sebastian Petrycy z Pilzna (1554-1626)

- Dokonał przekładu Arystotelesa - Ekonomiki, Polityki i Etyki Nikomachejskiej na polski!
- Jest jednym z twórców polskiej terminologii filozoficznej.

Teoria wychowania Petrycego

- Teoria wychowania, czyli formowania ludzkich postaw i charakterów.
- Zagadnienie to Petrycy rozpatruje w kontekście trudności - wszak człowiek jest dzieckiem natury - i pożytków, jakie płyną z tej dyscypliny, szczególnie dla państwa.
- W swojej koncepcji wychowania uwzględnia zarówno dziedziczność, jak i rolę domu i szkoły w procesie wychowawczym; wychowanie fizyczne i umysłowe, odpowiednie żywienie młodych ludzi i higienę, w tym rekreację, zabawę i sport
- Kładł nacisk na rolę zabawy w procesie edukacji, podkreślał konieczność nauczania języków obcych, wychowania estetycznego (plastycznego i muzycznego) oraz odpowiedniego wychowania dziewcząt, przysposabiającego je do służebnej roli wobec rodziny

Nurty w polskim Renesansie

FILOZOFIA POLITYCZNA

- Andrzej Frycz-Modrzewski, Andrzej Orzechowski, Piotr Skarga

FILOZOFIA PRZYRODY

- Mikołaj Kopernik, Wojciech Nowopolczyk

FILOZOFIA PRAKTYCZNA

- Wawrzyniec Goślicki, Mikołaj Rej, Jan Kochanowski

Filozofia polityczna doby Renesansu

Filozofia
polityczna

```
graph TD; A[Filozofia polityczna] --- B[Analityczna (Maccchiavelli)]; A --- C[Projektująca (Morus, Erazm z Rotterdamu)]; A --- D[Międzynarodowa (Vittorio, Suarez)];
```

Analityczna
(Maccchiavelli)

Projektująca
(Morus, Erazm z
Rotterdamu)

Międzynarodowa
(Vittorio, Suarez)

Koncepcja prawa Frycza

- Prawo pochodzi z trzech źródeł: natury, Boga, oraz zwyczajów i obyczajów, jakimi kierują się ludzie.
- Źródłem prawa zwyczajowego jest ludzki rozum, nazywany przez niego "duszą" prawa i miernikiem jego doskonałości. Innym probierzem jakości prawa jest jego zgodność z prawami boskim i naturalnym
- Modrzewski proponował **przekazać ustawodawstwo dobrze wykształconym przedstawicielom wszystkich stanów**, znającym filozofię, historię, a przede wszystkim prawo - najpierw rzymskie, a potem polskie i obce.
- Odzwierciedleniem tych pomysłów był **projekt trybunału koronnego**, złożonego z dziewięciu sędziów, reprezentujących trzy stany: duchowny, szlachecki i plebejski. Miał on w pierwszej kolejności rozstrzygać sprawy stanowe, ale też być wzorem dla sądownictwa niższego rzędu. Na podobnej zasadzie reprezentacji proponował Modrzewski wybierać króla.

Andrzej Orzechowski

- Kanonik przemyski, najpierw przyjaciel, a potem jeden z najzagorzalszych przeciwników i krytyków Frycza, a zarazem płodny pisarz polityczny orientacji religijnej i prokościelnej, choć z instytucją Kościoła często skonfliktowany
- W 1543 napisał "Fidelis subditus" (Wierny poddany), w którym wystąpił z krytyką rzeczywistości politycznej w Polsce, oraz Respublica Polona, piętnującą ekonomiczny ucisk chłopów przez szlachtę i duchowieństwo.
- W 1548: *Mowa żałobna na pogrzebie Zygmunta Jagiellończyka, króla Polski*: wystąpił przeciw niesprawiedliwości polskiego prawa, różnicującego kary wedle przynależności stanowej

Piotr Skarga (1536 -1612)

- Polski jezuita, teolog, pisarz i kaznodzieja, czołowy polski przedstawiciel kontrreformacji
- Skarga głosił kult ascezy, wskazywał na znaczenie celibatu i pielgrzymek. Reprezentując stanowisko katolickie, swoje argumenty opierał na Piśmie św., wskazując na potrzebę wykorzenienia herezji w celu odnowy silnego państwa.
- Był przeciwny ugodowemu dialogowi międzywyznaniowemu oraz tolerancji religijnej, opartej o kryteria polityczne.

Cztery rodzaje prawa według Skargi

- Wzorem Tomasza z Akwinu wyróżnia cztery rodzaje prawa:
- 1. Prawo przyrodzone (naturalne), które nie podlega zmianie i jest fundamentem innych rodzajów prawa
- 2. Prawo boskie, spisane w Dekalogu oraz potwierdzone i uzupełnione przez Chrystusa
- 3. Ustanowione przez Kościół, które odnosi się do spraw wiary
- 4. Prawo królewskie i Rzplitej ustanowione dla dobra państwa i jego obywateli.